

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЛІЦЕЮ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті розглянуто питання національно-патріотичного виховання учнівської молоді у виховній практиці військового ліцею. Зокрема, представлено результати констатувального експерименту та обґрунтовано авторську позицію щодо формувального етапу експериментального дослідження з виховання патріотизму у військових ліцеїстів.

Ключові слова: експеримент, патріотизм, національно-патріотичне виховання, любов до Батьківщини, військовий ліцей, ліцеїсти.

Боездатність української армії визначається не тільки рівнем технічного озброєння та професіоналізму військовослужбовців, але й рівнем вихованості патріотизму. Моральний фактор відіграє в цьому далеко не останню роль, а його ігнорування може мати фатальні наслідки для української армії.

Президентом України на основі Указу № 580/2015 від 12.10.2015 ухвалено Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки, у якій визначено завдання виховання громадянина-патріота України, активного залучення дітей та молоді до вивчення історії та культури України, подвигів борців за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, її демократичний вибір. В основу системи національно-патріотичного виховання має бути покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму в дітей та молоді. Водночас виховання молодшої людини як патріота своєї країни, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, визначено метою затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України № 641 від 16.06.2015 року Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, що узгоджується з концепцією, яка затверджена наказом Міністра оборони України від 09.08.2010 року № 413.

Виховання патріотизму учнівської молоді взагалі та військових ліцеїстів зокрема завжди відігравало значну роль в людському суспільстві. Лейтмотивом нашого дослідження

стало висловлювання відомого вітчизняного педагога В. Сухомлинського: «Не можна забувати, що особливо сильно і яскраво патріотичні почуття й переконання виражаються в силі духу, у волі людській тоді, коли Батьківщина в небезпеці, в годину найтяжчих випробувань. Тому ми, освітяни, подумки вимірюючи вихованість своїх вихованців, зобов'язані виходити з критерію: а як би повелася ця людина на полі бою?» [7, с. 31].

Нині проблеми патріотичного виховання молоді стали предметом цілої низки досліджень і наукових праць українських учених (В. Баранівського [1], В. Івашковського [2], Т. Окушко [5], Л. Олійника [4], В. Стасюка [6] та інших).

Водночас проблема виховання патріотизму у військових ліцеїстів ще не ставала предметом ґрунтовного дослідження вітчизняних науковців.

Аналіз наукових праць щодо виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею свідчить, що на сьогодні серед дослідників немає єдиних поглядів стосовно його концептуальних основ. У зв'язку з цим постало питання про докорінні зміни у вихованні патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею на основі розроблення і використання науково обґрунтованих форм та методів, створення та підтримання суб'єкт-суб'єктних взаємин, а надалі – про підготовку відповідних методичних рекомендацій для вихователів, що сприятиме оптимізації процесу виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею та якісному підвищенню його ефективності.

Мета статті – висвітлення особливостей змісту, форм і методів виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею.

Виховання як соціальний феномен – це живий організм, в якому постійно народжуються нові ідеї щодо методів, форм, шляхів та засобів впливу на особистість, групу, колектив. У такому контексті актуальними є наукове розроблення і практичне забезпечення процесу виховання патріотизму, мета якого – формування у військових ліцеїстів патріотичних якостей, глибокого розуміння ними належності до українського народу, держави; потреби і готовності захищати її інтереси, реалізувати свій особистісний потенціал на благо України. Наше дослідження підтверджує, що цілісний патріотизм

формується тільки за умови комплексного розв'язання національного, розумового, морального, військового, громадянського, духовного, фізичного, сімейно-родинного, екологічного, психологічного та інших складників виховання патріотизму військових ліцеїстів.

Відповідно до мети та завдань дослідження нами розроблена методика його проведення, визначено критерії оцінювання одержаних результатів, здійснено експериментальну перевірку ефективності змісту, форм і методів виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею, перевірена достовірність показників емпіричного дослідження, запропоновано шляхи оптимального застосування отриманих результатів у педагогічній практиці.

Зокрема, визначено компоненти процесу формування патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий); критерії та показники: пізнавальний (обізнаність військових ліцеїстів з питань патріотизму, пізнавальний інтерес до питань патріотизму, патріотичних цінностей, вияв знань з історії України, рідної мови, культури, традицій, звичаїв, символіки та мистецтва; здатність аналізувати сучасні важливі події в Україні, виробляти власну позицію стосовно цих подій; відчуття належності до рідного народу, знання норм права й моралі, громадянська позиція); мотиваційно-ціннісний (становить мотиваційну основу патріотичної вихованості військового ліцеїста, визначає спрямованість і структуру життєво важливих для нього цілей). Основними показниками критерію є: вияв почуття гордості за свою країну, свідоме ставлення до участі в розбудові незалежної держави, зміцнення її авторитету на світовій арені; усвідомлення значущості патріотичного виховання для майбутньої професійної діяльності; сформованість установок на патріотичну діяльність; прагнення до самовдосконалення, позитивна мотивація служити українському народові та державі); діяльнісний критерій (дотримання в повсякденній професійній діяльності принципу вірності професійному обов'язку та складеній присязі, законслухняна поведінка в усіх сферах життєдіяльності, участь у заходах патріотичного характеру, соціальна активність, уміння оцінювати патріотичний потенціал заходів, занять; уміння самостійно організовувати процес патріотичного виховання;

уміння військового ліцеїста займатися патріотичним самовихованням). Також визначено рівні патріотичної вихованості: високий, середній і низький. Для проведення експерименту нами було обрано дві контрольні (КГ1 – 26 осіб, КГ2 – 21 особа) і дві експериментальні групи (ЕГ1 – 24 особи, ЕГ2 – 22 особи); усі групи – це навчальні підрозділи однієї роти військових ліцеїстів, що сприяло чистоті експерименту.

Схарактеризовано організаційно-педагогічні умови, сприятливі для формування патріотизму, як загальні педагогічні умови, що обумовлюють ефективне функціонування системи виховання патріотизму військових ліцеїстів загалом, та часткові педагогічні умови ефективного функціонування системи виховання патріотизму військових ліцеїстів на рівні військової освіти.

До першої групи організаційно-педагогічних умов слід віднести педагогічні умови, які зумовлюють ефективність функціонування системи виховання патріотизму військових ліцеїстів на державному рівні та на рівні Збройних Сил України. До таких умов належать: необхідність чіткого визначення концептуальних основ виховання патріотизму військових ліцеїстів; створення умов для оптимального функціонування системи виховання патріотизму військових ліцеїстів; організаційно-методичне супроводження процесу виховання патріотизму військових ліцеїстів.

До другої групи організаційно-педагогічних умов можна віднести умови оптимального функціонування системи виховання патріотизму військових ліцеїстів. Такими умовами є: удосконалення організаційно-методичного забезпечення процесу виховання патріотизму військових ліцеїстів; оптимізація підготовки вихователів до процесу виховання патріотизму військових ліцеїстів; комплексне використання у процесі виховання патріотизму військових ліцеїстів ефективних методів і форм впливу на інтелектуальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери психіки особистості військового ліцеїста, забезпечення неперервності виховного впливу й оптимальне поєднання різноманітних його форм і засобів як у навчальний, так і у позанавчальний час; більш ефективно використання у процесі виховання патріотизму військових ліцеїстів методів опосередкованого виховного впливу – виховних функцій соціального середовища; створення умов для процесу

самовдосконалення (самоосвіти та самовиховання) суб'єктів виховання патріотизму та керівництво ним.

Проведений конструктивний та системний аналіз змісту, організації і методики виховання патріотизму дав змогу встановити, що визначений процес потребує удосконалення. Навчальні програми з навчання військових ліцеїстів вимагали доопрацювання у змістовному аспекті, оскільки спостерігалося обмеження ідеї виховання патріотизму при викладанні навчальних предметів.

Контент-аналіз засобів масової інформації виявив суперечність: про важливість виховання патріотизму наголошується на всіх рівнях, а в навчальних планах визначене явище до початку експерименту було фактично витіснене. Спостереження за військовими ліцеїстами контрольної та експериментальної груп у процесі їх навчання і виховання, їх ставленням до виконання завдань патріотичної проблематики у позанавчальний час, участю в заходах з виховання патріотизму дозволило визначити низьку мотивацію суб'єктів виховання на виконання визначених заходів, що знайшло підтвердження у відповідях військових ліцеїстів під час індивідуальних бесід.

Під час співбесід та анкетування з військовими ліцеїстами зміст питань було спрямовано на встановлення таких питань: як військові ліцеїсти розуміють сутність патріотизму; як ставляться до історичного і культурного надбання України, а також її Збройних Сил; їх розуміння, які морально-психологічні та фізичні якості необхідні для успішного проходження служби; яке місце посідає і яку роль відіграє виховання патріотизму в життєдіяльності військових ліцеїстів.

Дослідження показало, що 81% опитаних контрольної групи і 89 % військових ліцеїстів експериментальної групи відмічають значущість проведення роботи з виховання патріотизму, усвідомлюють її необхідність і готові брати участь у виконанні планів патріотичної роботи; 69 % військових ліцеїстів експериментальної групи і 67 % військових ліцеїстів контрольної групи визначають свою особистість головним суб'єктом, який впливає на продуктивність роботи з виховання патріотизму; 32 % респондентів експериментальної групи і 30 % військових ліцеїстів контрольної групи визначають керівну роль викладачів та вихователів у визначеному процесі; 34% військових ліцеїстів експериментальної групи і

36 % – контрольної групи визначають керівну роль виховного середовища військового ліцею; 4 % військових ліцеїстів експериментальної групи і 5 % військових ліцеїстів контрольної групи на ці запитання не відповіли.

Таким чином, аналіз відповідей військових ліцеїстів дав змогу виявити, що більшість із них усвідомлюють необхідність удосконалення роботи, спрямованої на виховання патріотизму, але ніяких активних дій для підвищення її ефективності не роблять. Основними доказами необхідності удосконалення процесу виховання патріотизму військових ліцеїстів, на думку 16 експертів, є такі: 44% із них визначають як один із найбільш значущих показників соціального самопочуття військового ліцеїста ментально-ціннісні установки та орієнтири його повсякденної поведінки; важливу роль серед них відводять громадянськості та патріотизму, які виступають унікальними соціально-державними та державними феноменами (37%); 25% вважають, що у військовому ліцеї учні отримують досвід міжособистісного спілкування, тому від патріотичного середовища взаємодії залежить подальше ставлення до військової служби; необхідність удосконалення процесу виховання патріотизму виходить з потреби використання патріотичних традицій (32%).

На основі результатів констатувального експерименту було розроблено методичку формувального експерименту, обґрунтовано зміст, форми і методи виховання патріотизму у військових ліцеїстів.

Головні концептуальні засади нашого дослідження основані на такому положенні: виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею є пріоритетним напрямом виховання, оскільки воно безпосередньо спрямоване на формування у військових ліцеїстів патріотичної свідомості, позитивних, соціально значущих ідей, ідеалів, цінностей, поглядів, мотивів, поведінки, досягнення емоційно-вольової, мотиваційної та духовної готовності до захисту своєї Батьківщини; виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею має ґрунтуватися на сучасних досягненнях педагогічної та психологічної наук, вбирати в себе провідні ідеї виховання патріотизму українських громадян і передбачати застосування гуманістичних технологій, методів і форм виховання.

Для оцінювання патріотичної вихованості учнівської молоді в умовах військового ліцею у розділах анкети оцінки рівнів патріотичної вихованості військових ліцеїстів передбачено необхідні теоретичні пояснення понять і категорій, які були в них використані, та визначено конкретні критерії оцінювання патріотичної вихованості військових ліцеїстів за високим, низьким і середнім рівнями. Кожному рівню відповідав певний бал: високому – від 4,3 до 5,0, середньому – від 4,2 до 3,5, низькому – від 3,4 до 1. Загальний показник за цими розділами визначався за середнім балом.

З особливою ретельністю підбиралися об'єктивні умови проведення експерименту – таким чином, щоб усі фактори залишалися стабільними, за винятком фактору, що перевірявся (ефективність змісту, форм і методів виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею). Отже, наша методика дозволила врахувати всі суб'єктивні й об'єктивні фактори проведення експерименту, забезпечила чистоту та надійність, достовірність і валідність отриманих експериментальних даних.

Серед загальних організаційних факторів у експериментальних групах передбачалися: науково обґрунтоване планування патріотичного виховання з урахуванням розроблених нами рекомендацій: проведення заходів з виховання патріотизму військових ліцеїстів на основі позааудиторного спецкурсу «Майстерня виховання патріотизму: позакласна виховна робота» в межах діяльності клубу «Патріот» та формування емоційно-вольової, мотиваційної й особистісної готовності суб'єктів виховання до якісного проведення заходів виховання патріотизму, постійного й комплексного вдосконалення у військових ліцеїстів відповідних знань, навичок і вмінь. Серед діяльнісних факторів зміни підлягали практична спрямованість виховання патріотизму на формування у військових ліцеїстів патріотичної свідомості та самосвідомості, готовності до військово-патріотичної діяльності та звичок патріотичної поведінки. З цією метою було започатковано рубрики стінної преси, радіогазети: «Календар історичних подій», «Календар українця», «День нашої України», «Прочитай – це цікаво», «Запитуй – відповідаємо», «Спадщина», «Народознавство», «Служать сумлінно», «Духовне відродження», «Виховуємо патріотів», «Свято», «Традиції, звичаї,

обряди», «Наша мова солов'їна», «Пам'ять» та ін.; бібліотечні технології: створення пошуково-довідникової системи та системи замовлень бібліотеки ліцею, спільна діяльність з метою комплектування книжкових фондів, організації тематичних виставок, тижнів книги, читацьких конференцій, літературних вікторин, Шевченківських читань, відзначення пам'ятних дат, активно-творчої діяльності щодо збору історичного, народознавчого, етнопедагогічного, фольклорного матеріалу, допомога в роботі творчих клубів, гуртків з метою складання тематичних рекомендаційних картотек, огляд новинок літератури, періодичної преси, презентації книг, журналів, інформаційних бюлетенів, організації зустрічей з воїнами-учасниками Анти-терористичної операції, ветеранами, учасниками бойових дій, з поетами, письменниками, видатними людьми краю, проведення диспутів, дискусій тощо; застосування у вихованні патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею традицій українського війська.

Стало традиційним проведення урочистої посвяти у військовій ліцеїсти вихованців військового ліцею за участі Президента України на території історико-культурного комплексу «Запорізька Січ» (розташованого на острові Хортиця), що сприяє піднесенню патріотичної свідомості та формуванню морально-психологічних якостей молоді. Застосовуються також традиції Українського козацтва, спрямовані на виховання почуття патріотизму і національної гідності, якостей захисника Вітчизни, високого рівня загальної культури, надаються народні знання та формується фізична підготовленість. Виконанню цих завдань у військовому ліцеї сприяє дитячо-юнацька військово-спортивна патріотична гра «Сокіл» («Джура»).

Формами виховання патріотизму військових ліцеїстів також є проведення польових виходів, вшанування героїки української історії; відвідування військовослужбовцями театральних вистав, фестивалів художньої творчості, літературних вечорів, виставок на патріотичні теми тощо.

Визначений зміст форм та методів є основою умови оптимального функціонування системи виховання патріотизму військових ліцеїстів.

Методом експертної оцінки поєднано опосередковане спостереження та опитування з оцінкою рівнів сформованості

вихованості патріотизму військових ліцеїстів досвідченими вихователями та учителями.

Порівняльний аналіз динаміки сформованості патріотичної вихованості учнівської молоді в умовах військового ліцею відповідно до компонентів, критеріїв та показників, отриманої в експериментальній і контрольній групах, на початку формуального експерименту та по його завершенні подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Динаміка сформованості
патріотизму військових ліцеїстів (%)**

Групи	Рівні	Компоненти сформованості патріотизму військових ліцеїстів					
		Когнітивний		Емоційно-ціннісний		Поведінковий	
		на початку експерименту	наприкінці експерименту	на початку експерименту	наприкінці експерименту	на початку експерименту	наприкінці експерименту
ЕГ n=56	Високий	14,0	26,5	15,75	26,5	17,5	24,75
	Середній	68,5	68,25	68,5	71,5	68,5	71,75
	Низький	17,5	5,25	15,75	2,0	14,0	3,5
КГ n=55	Високий	14,8	16,7	13,0	18,5	16,7	16,7
	Середній	70,4	74,0	70,3	72,1	70,3	75,9
	Низький	14,8	9,3	16,7	9,4	13,0	7,4

Отримані дані свідчать про те, що до початку експерименту рівень патріотичної учнівської молоді в умовах військового ліцею експериментальної та контрольної груп був практично однаковим.

Як засвідчує динаміка, рівень патріотичної вихованості учнівської молоді в умовах військового ліцею в експериментальній групі після застосування експериментального фактору підвищився.

Аналіз отриманих результатів сформованості патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею за когнітивним компонентом показав, що: високого рівня досягли 26,5 % військових ліцеїстів експериментальної групи, «Δ» відносно результатів контрольної групи становить +9,8%; середнього

рівня досягли 68,25% військових ліцеїстів, «Δ» -5,75 %; низького рівня досягли 5,25% військових ліцеїстів експериментальної групи, «Δ» становить -4,05 %.

Аналіз отриманих результатів сформованості патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею за емоційно-ціннісним компонентом показав, що: високого рівня досягли 26,5% військових ліцеїстів експериментальної групи, «Δ» відносно результатів контрольної групи становить +8,0 %; середнього рівня досягли 71,5% військових ліцеїстів експериментальної групи, «Δ» становить -0,6%; низького рівня досягли 2,0% військових ліцеїстів експериментальної групи, «Δ» становить -7,4%.

Аналіз отриманих результатів сформованості патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею за поведінковим компонентом показав, що: високого рівня досягли 24,75 % військових ліцеїстів експериментальної групи, «Δ» відносно результатів контрольної групи становить +8,05 %; середнього рівня досягли 71,75% військових ліцеїстів експериментальної групи, «Δ» становить -4,15%; низького рівня досягли 3,5% військових ліцеїстів експериментальної групи, «Δ» становить -3,9%.

Порівняльний аналіз результатів, отриманих в експериментальній і контрольній групах, на початку формувального експерименту та по його завершенні подано в табл. 2.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз результатів експериментальної і контрольної груп

	Рівні сформованості патріотизму військових ліцеїстів					
	високий		середній		низький	
	на початку експерименту	наприкінці експерименту	на початку експерименту	наприкінці експерименту	на початку експерименту	наприкінці експерименту
ЕГ n=56	14,8	28,5	70	68	15,2	3,5
КГ n=55	15	16,9	70,2	74,9	14,8	8,2

Результати контрольного зрізу в експериментальній та контрольній групах дозволяють зробити висновок щодо переваг показників, які зазначені, ефективності змісту, форм і методів виховання патріотизму учнівської молоді в умовах

військового ліцею у військових ліцеїстів експериментальної групи.

Так, високий рівень патріотичної вихованості військових ліцеїстів в експериментальній групі зріс з 14,8% до 28,5% (на 13,7%), кількість військових ліцеїстів з низьким рівнем зменшилася з 15,2% до 3,5% (на 11,7%). У контрольній групі високий рівень сформованості патріотизму військових ліцеїстів збільшився з 15,0% до 16,9% (на 1,9%), а число військових ліцеїстів середнього рівня збільшилося з 70,2% до 74,9% (на 4,7%).

Отримано позитивну динаміку рівнів сформованості патріотизму військових ліцеїстів, що свідчить про ефективність запропонованих нами змісту, форм та методів виховання патріотизму учнівської молоді у вищезазначених умовах.

Розв'язання завдання оцінювання ефективності змісту, форм та методів виховання патріотизму учнівської молоді в умовах військового ліцею можна подати у вигляді такого алгоритму:

1. Обчислення середнього значення суми балів для кожної групи: $y_1=72$, $y_2=64$. Ефективність методики оцінювалася за сумарною кількістю балів експертної оцінки рівня сформованості патріотизму військових ліцеїстів. Ефективність сформованості патріотичної вихованості військових ліцеїстів оцінювалася за сумарною кількістю балів, що отримані військовими ліцеїстами. Узагальнені результати експертної оцінки визначались по кожному військовому ліцеїсту.

2. Визначення загального середнього значення для двох груп за формулою:

$\bar{y} = \frac{n(\bar{y}_1 + \bar{y}_2)}{2n} = 68$, де n – обсяг кожної вибірки, 2 – кількість методик формування патріотизму військових ліцеїстів.

3. Визначення факторної та залишкової дисперсій. Обсяг статті не дає змоги презентувати всі дані контрольного вимірювання. Наведено його узагальнені дані як суму результатів кожного військового контрольної та експериментальної групи.

$$\delta_{\text{зал}}^{-2} = \sum_i \sum_j (y_{ij} - \bar{y}_i)^2 = 15103$$

Сформулюємо гіпотези.

H_0 – зростання рівнів сформованості патріотизму військових ліцеїстів експериментальної групи на основі застосування

форм та методів виховання патріотизму у виховному процесі є випадковим;

H_1 – зростання рівнів сформованості патріотизму військових ліцеїстів експериментальної групи на основі застосування форм та методів виховання патріотизму у виховному процесі є суттєвим.

Факторна дисперсія обчислюється за формулою:

$$\delta_{\text{фак}}^{-2} = \sum_i^2 n_i (\bar{y}_i - \bar{y})^2 = 56(72 - 68)^2 + 55(64 - 68)^2 = 1776,$$

де n_i – чисельність i -ї групи.

Підраховуємо значення емпіричного статистичного критерію:

$$F_{\text{емп}} = \frac{\delta_{\text{зал}}^{-2}}{\delta_{\text{фак}}^{-2}} = \frac{15103}{1776} = 8,5;$$

$F_{\text{крит}}$ визначаємо за рівнем значимості $\alpha = 0,05$, числом ступенів свободи чисельника $t - 1 = 1$ та числом ступенів свободи знаменника $n - 2 = 109$.

За таблицю – критерію [3] (F – значення $p = 5\%$) знаходимо:

$$F_{\text{крит}}(0,05; 1; 109) = 4,8.$$

$$F_{\text{емп}} = 8,5 > F_{\text{крит}} = 4,8.$$

Тобто, H_0 відхиляється, приймається H_1 , зростання рівнів сформованості патріотизму військових ліцеїстів експериментальної групи на основі застосування форм та методів виховання патріотизму у виховному процесі є суттєвим ($p \leq 0,05$). Відтак, рівень патріотичної вихованості військових ліцеїстів експериментальної групи вищий, ніж у контрольній групі.

Отже, результати проведеного дослідження засвідчують ефективність впровадження розроблених педагогічних умов, застосування форм та методів виховання патріотизму у виховному процесі учнівської молоді в умовах військового ліцею.

Література

1. Баранівський В. Ф. Система військово-патріотичного виховання курсантів вищого військового навчального закладу / В. Ф. Баранівський // Вища освіта України. – 2014. – № 3 (додаток 2) Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Т. 2 – С. 189–192.
2. Івашковський В. В. Педагогічні основи військово-патріотичного виховання молоді / В. В. Івашковський // Нові технології навчання : наук.-метод зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2014. – № 82. – С. 106–109.
3. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике : [учеб. пособие] / Кыверялг А. А. – Таллинн : Валгус, 1980. – 336 с.
4. Олійник Л. В. Формування національних та загальнолюдських цінностей захисника Вітчизни як основа патріотизму / Л. В. Олійник, С. М. Мотика // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Патріотизм – нагальна потреба України і українців», (19 травня 2015 р.). – Черкаси : ОІППО, 2015. – С. 43–47.
5. Формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому об'єднанні : монографія / Т. К. Окушко, Ж. В. Петрочко, Н. В. Чиренко, Н. О. Шпиг, О. В. Пащенко, Л. М. Сокол, О. В. Долгова ; наук. ред. Т. К. Окушко. – Харків : Друкарня Мадрид, 2015. – 222 с.
6. Стасюк В. В. Виховання патріотизму української молоді: від козацьких традицій до сьогодення / В. В. Стасюк, Л. В. Олійник, С. М. Мотика // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. – 2015. – № 2. – С. 167–171.
7. Сухомлинський В. О. Теоретичні і практичні проблеми, які висувуються життям у процесі здійснення ідеї розвитку особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К., 1976. – Т. 1. – 431 с.

С. М. Мотыка

Воспитание патриотизма у учащейся молодежи в условиях военного лицея: экспериментальное исследование

Киевский военный лицей имени Ивана Богуня
(25, бул. Леси Украинки, Киев, Украина)

В статье рассмотрены вопросы национально-патриотического воспитания ученической молодежи в воспитательной практике военного лицея. Определены результаты констатирующего

эксперимента и обоснована авторская позиция формирующего эксперимента по воспитанию патриотизма у военных лицейстов.

Ключевые слова: эксперимент, патриотизм, национально-патриотическое воспитание, военный лицей, лицейсты.

S. M. Motyka

Education of Patriotism of Youth in Conditions of Military Lyceum: Experimental Research

Ivan Bohun Kyiv Military Lyceum (25 blv. Lesi Ukrainky, Kyiv, Ukraine)

The article discusses an issue about the archaic base of patriotic education of youth in Ukraine, the main ideas of patriotic education in the national pedagogical theory and educational practice, the topicality and the particular importance of this kind of education in modern Ukrainian society.

It deals with an experimental research conducted by the author, aimed at increasing the efficiency of educating patriotism in military lyceum students. The ascertaining and forming stage of the experiment, applied form and methods are considered in the paper.

The validity of the experimental results is proved by means of mathematical statistics methods.

Keywords: experiment, patriotism, patriotic education, military lyceum.

References

1. Baranivskiy, V. F. (2014). Systema viiskovo-patriotychnoho vykhovannia kursantiv vyshchoho viiskovoho navchalnoho zakladu [System of military and patriotic education of cadets of higher military educational institution]. *Tematychnyi vypusk «Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii»*: Vol. 2 (pp. 189–192). *Vyshcha Osvita Ukrainy*, 3 (Appendix 2).
2. Ivashkovskiy, V. V. (2014). Pedahohichni osnovy viiskovo-patriotychnoho vykhovannia molodi [Pedagogical foundations of military and patriotic education of youth]. *Novi Tekhnolohii Navchannia*, 82, 106–109.
3. Kyverialg, A. A. (1980). *Metody issledovaniia v professionalnoi pedagogike* [Methods of research in professional pedagogy]. Tallyn: Valgus.
4. Oliinyk, L.V., Motyka, S. M. (2015). Formuvannia natsionalnykh ta zahalnoliudskykh tsinnostei zakhysnyka Vitchyzny yak osnova patriotyzmu [Formation of national and universal values of defender of the Motherland as the basis of patriotism]. «*Patriotyzm nahalna potreba Ukrainy i ukrainsiv*». Proceedings of Conference. (pp. 43–47). Cherkasy: OIPPO.

5. Okushko, T. K, Petrochko, Zh. V., Chyrenko, N. V, Shpyh N. O., Paschenko, A. V, Sokol, L. M., & Dolgova, O. V. (2015). *Formuvannia sotsialnoi initsiatyvnosti pidlitkiv u dytyachomu obiednanni* [Formation of social initiative of adolescents in children's association]. Kharkov: «Printing Madrid».
6. Stasiuk, V. V., Oliinyk, L. V., & Motyka, S. M. (2015). *Vykhovannia patriotyzmu ukrainskoi molodi: vid kozatskykh tradytsii do sohodennia* [Education of patriotism of the Ukrainian youth: from Cossack traditions to present day]. In *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Serii: pedahohichni nauky: Vol. 2* (pp. 167–171).
7. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). *Teoretychni i praktychni problemy, yaki vysuvaiutsia zhyttiam u protsesi zdiisnennia idei rozvytku osobystosti* [Theoretical and practical problems that life put forward in the implementation of the idea of personal development]. In *Vybrani tvory: Vol. 1* [Selected Works]. Kyiv.

УДК 37.036

С. П. Нечай, м. Київ

ЗБАГАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВИХОВНОМУ ПРОСТОРИ СВЯТА

У статті розкрито потенціал музичної діяльності і педагогічну значущість виховного простору свята в контексті формування соціального досвіду дітей. Визначено модель підготовки і проведення свята в дошкільному навчальному закладі з урахуванням реалізації завдань збагачення соціального досвіду дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: соціальний досвід, музична діяльність, виховний простір свята, діти старшого дошкільного віку.

Зміни, що відбуваються в суспільстві, істотно впливають на процес формування соціального досвіду у дітей. Від того, які цінності будуть сформовані у дітей сьогодні, від того, наскільки молоде покоління буде готове до нового типу соціальних відносин, залежить розвиток нашого суспільства і в теперішній час, і в майбутньому.

Проблема соціалізації людини нині активно досліджується у філософії та соціальній психології. Одні дослідники розглядають соціалізацію як загальний механізм соціального успадкування (М. Дьомін, М. Дубинін); другі – як цілісний та